

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування

Навчально-науковий інститут права
Кафедра правоохоронної діяльності та спеціальних юридичних
дисциплін

07-01-135М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять та виконання самостійної роботи
з навчальної дисципліни «Основи римського приватного права»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Право»
спеціальності 081 «Право»
денної та заочної форми навчання

Рекомендовано науково-
методичною радою
з якості ННІ права
Протокол № 2 від 26.09.2024 р.

Рівне – 2024

Методичні вказівки до практичних завдань та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Основи римського приватного права» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Право» спеціальності 081 «Право» денної та заочної форми навчання. [Електронне видання] / Гришко В. І., Садовнік В. П. – Рівне : НУВГП, 2024. – 32 с.

Укладачі: Гришко В. І., к.пед.н., доцент кафедри правоохоронної діяльності та спеціальних юридичних дисциплін; Садовнік В. П., старший викладач кафедри правових природоохоронних дисциплін.

Відповідальний за випуск: Гришко В. І., в.о. завідувача кафедри правоохоронної діяльності та спеціальних юридичних дисциплін.

Керівник групи забезпечення спеціальності 081 «Право»

Міщук І.В.

Попередня версія методичних вказівок 07-01-123М

© В. І. Гришко, В. П. Садовнік, 2024

© НУВГП, 2024

ЗМІСТ

1. Передмова.....	4
2. Опис навчальної дисципліни та її структура.....	7
3. Плани практичних занять	8
4. Теми рефератів	28
5. Рекомендована література.....	29

ПЕРЕДМОВА

*Тричі Рим підкоряє собі світ: перший раз — своєю зброєю;
другий - своєю релігією; третій - своїм правом, і всі три рази
він єдине світ: перший раз - у державну єдність; другий раз -
в єдність церкви; третій — у єдність права
[Ihering Geist des romis chen Rechts. I. C. 1].*

Право Стародавнього Риму - яскрава сторінка світової історії. Понад дві тисячі років тому на основі рабовласницького способу виробництва склалася і розвивалася правова система, в якій найбільших успіхів досягла розробка низки галузей і насамперед приватного (цивільного) права. Зокрема, набуло своєї завершеності формулювання багатьох правових принципів, особливо тих, що стосуються приватної власності, договірної, спадкового, сімейного та іншого права. Римські юристи вперше розробили право приватної власності, абстрактне право, приватне право, право абстрактної особи. Право стало класичним юридичним виразом життєвих умов і конфліктів суспільства, в якому панує приватна власність.

Римська цивілістика залишається неперевершеною школою не тільки для сучасного правотворення, наукового аналізу і узагальнень, але й практичного застосування цивільного законодавства.

Враховуючи ці та інші особливості римського приватного права, на юридичних факультетах університетів, у правничих коледжах введено його викладання. За визначенням Ульпіана, приватне право захищало інтереси окремих осіб й оскільки воно створювалося як абстрактне право, то саме тому могло бути застосованим безпосередньо або з певними модифікаціями до будь-яких приватновласницьких відносин. Зважаючи на те, що римське приватне право відіграє вступну роль до предметів цивільного права і процесу, сімейного, спадкового права та інших.

Мета дисципліни – ознайомити студентів з навчальним матеріалом щодо курсу римського права. Сприяти засвоєнню основних понять та категорій таких як поняття, основні системи римського права, джерела, суб'єкти (особи) римського права, поняття та зміст права власності, речове, зобов'язальне право,

поняття та основні категорії сімейного права, способи захисту цивільних прав.

Завдання дисципліни – ознайомлення з античною правовою культурою, її впливом на розвиток сучасної цивілістики, підготовка студентів до вивчення ряду основних та спеціальних дисциплін.

Компетентності:

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі правничої діяльності.

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК14. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК18. Здатність володіти навичками публічних виступів, ведення переговорів, професійної та наукової дискусії, підготовка та демонстрація результатів дослідження

СК1. Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.

СК2. Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему.

СК3. Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.

СК4. Здатність застосовувати Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, а також прецедентну практику Європейського суду з прав людини.

СК5. Здатність застосовувати норми та інститути міжнародного публічного права, а також міжнародного приватного права.

СК6. Здатність здійснювати порівняльний аналіз окремих правових інститутів права Європейського Союзу та Ради Європи і правової системи України.

СК8. Здатність застосовувати правові принципи та доктрини.

СК10. Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.

СК11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.

СК12. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.

СК13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

СК17. Здатність аналізувати правові процеси і явища в історичному контексті.

Програмні результати навчання:

РН3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

РН5. Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю.

РН6. Оцінювати недоліки і переваги певних правових аргументів, аналізуючи відому проблему.

РН14. Використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для правничої діяльності.

PH18. Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.

PH19. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

PH20. Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.

PH21. Готувати проекти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку зробленого у різних правових ситуаціях.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЇЇ СТРУКТУРА

1.1. Тематика практичних занять

№	Назва теми	К-сть годин, д.ф.н.	К-сть годин, з.ф.н.
1	Тема 1. Поняття та предмет римського приватного права. Джерела римського права. Особа в римському приватному праві	2	0,5
2	Тема 2. Сімейне право.	2	0,5
3	Тема 3. Захист прав. Позови.	1	1
4	Тема 4. Речове право. Володіння	1	1
5	Тема 5. Право власності	2	1
6	Тема 6. Загальне вчення про зобов'язання	2	1
7	Тема 7. Загальні положення про договори	1	1
8	Тема 8. Окремі види договірних зобов'язань. Квзіконтракти. Зобов'язання із деліктів. Квзіделікти.	1	1
9	Тема 9. Інститут спадкування	2	1
	Всього	14	8

2.3. Порядок оцінювання програмних результатів навчання

Для досягнення цілей та завдань курсу студентам потрібно вчасно виконати індивідуальні завдання (розв'язання практичних задач, наукові тези, реферати, тощо), брати участь у практичних заняттях (доповіді з презентаціями, актуальні запитання, участь у дискусіях, тощо); вчасно здати модульні контролі знань.

Викладач проводить оцінювання індивідуальних завдань студентів шляхом проставлення балів за визначеними критеріями, що вчасно доводяться здобувачам освіти. Також, студент під наглядом викладача самостійно оцінює свою роботу.

За вчасне та якісне виконання усіх видів завдань, студент отримує такі обов'язкові бали:

- по 7 балів за якісну підготовку до кожного практичного заняття;
- 11 балів за якісне оформлення індивідуального завдання;
- 20 балів – модуль 1;
- 20 балів – модуль 2.

Усього 100 балів.

Додаткові бали студент може отримати при написанні наукової статті, наукової роботи на конкурс, есе, тощо. Тему для дослідницької роботи студенти можуть вибрати самостійно за погодженням із викладачем. Додаткові бали також можуть бути зараховані за конкретні пропозиції з удосконалення змісту навчальної дисципліни.

2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Поняття та предмет римського приватного права. Джерела римського права. Особа в римському приватному праві

1. Римське приватне право як частина загального права Стародавнього світу.
2. Роль римського приватного права у виникненні й розвитку правових систем у країнах Європи.
3. Поняття та види джерел римського приватного права. Закони XII таблиць. Інституції Гая. Кодифікація Юстиніана.
4. Поняття особи. Правоздатність та дієздатність осіб. Правове становище римських громадян.
5. Правове становище латинів та переґрінів.
6. Правове становище вільновідпущеників.
7. Правове становище колонів.
8. Правове становище рабів.
9. Юридична особа в римському приватному праві.

Основні терміни та поняття: римське приватне право, рецепція римського приватного права, патриції, плебеї, Закони XII таблиць, звичаєве право, Кодекс Юстиніана, преторське право, едикти магістрів, суб'єкт права, правоздатність, дієздатність, сімейний стан, стан свободи, стан громадянства, опіка, піклування, латини, переґріни, вільновідпущеники, колони, раби, корпорації, товариства.

Контрольні питання:

1. Назвіть фактори, які сприяли успішному розвитку юридичної науки в Стародавньому Римі.
2. Який принцип покладено в основу розмежування права на приватне і публічне? Як підходили до вказаної проблеми римські юристи?
3. Що таке імперативні, уповноважуючі та диспозитивні норми права (на прикладі римського приватного права)?
4. Назвіть основні структурні підрозділи приватного

права.

5. Хто такі глосатори, коментатори?
6. Чому, на Вашу думку, становлення сучасного юриста немислиме без знання основ римського приватного права?
7. В якому плані може трактуватися поняття "джерела права"?
8. Що таке неписане право, звичаєве право?
9. Що вважалося найдавнішою кодифікацією звичаїв?
10. Що таке едикт? Які посадові особи в Римі мали право видавати едикти?
11. Яким чином претори у своїй юридичній практиці обходили норми цивільного права? Яке право називалося "голим"?
12. Назвіть форми діяльності юристів?
13. В чому в період принципату полягала взаємна зацікавленість імператорів і світил юриспруденції? Якими були правові наслідки цього інтересу?
14. Які повноваження мали юристи в імператорський період?
15. Хто такий суб'єкт права та від чого такий статус залежить?
16. Чи були раби суб'єктами цивільного права?
17. З чого складалася повна правоздатність, хто її мав та що він міг робити?
18. Якими саме цивільними правами могли бути наділені громадяни Римської держави?
19. З яких трьох статусів складалася повна цивільна правоздатність римського громадянина? Чи були в принципі можливими зміни у цих трьох статусах в бік підвищення? Пониження?
20. Як виникала та припинялася правоздатність?
21. Які особи визнавалися безчесними та обмежувалися у правах?

22. Що таке дієздатність? Як це питання трактувалося у римському приватному праві?
23. Чи мали жінки в Римі однакову право- і дієздатність з чоловіками? В чому полягала різниця?
24. Кому і у якому порядку призначалися опікуни? В чому полягали обов'язки опікунства?
25. Як набувалося і втрачалося громадянство Риму?
26. Чи дійсно громадяни Риму були рівні між собою у своїх цивільних правах? Назвіть приклади нерівності.
27. Хто такі латини? В чому полягали відмінності в правовому становищі латинів різних категорій?
28. Хто такі перефіни? Якими правами вони користувалися? Чи могли перефіни стати громадянами Риму?
29. Яким був юридичний статус рабів?
30. Що таке рабський пекулій та чому він виник?
31. Що могло стати підставою для відпуску раба на волю? Чи мав вільновідпущеник рівні права з вільнонародженими? Чим був зобов'язаний вільновідпущеник своєму колишньому господарю та його сім'ї?
32. Хто такі колони? Як і чому відбувалося прикріплення колонів до землі?
33. Якими були перші юридичні особи?
34. Чому виникла потреба придумати юридичні особи?
35. Які особливості мають корпоративні об'єднання?
36. Вкажіть два типи юридичних осіб в римському праві. Як виникали і припиняли свою діяльність юридичні особи?
37. Надайте правову характеристику договору товариства?
38. Які вимоги до створення та припинення корпорацій встановив Август?
39. Як здійснювалася дієздатність юридичної особи?

Ситуативні завдання.

1. За правління імператора Андріана раби Марціана, яких жорстоко карав господар за найменшу провину, прибїгли до статуї імператора, благаючи про допомогу. Чи матиме це якісь наслідки для власника рабів?

2. Під час військової кампанії Лонгін був захоплений у полон. Через два роки він був звільнений з полону і повернувся до Риму. Чи означає це те, що ного два сини знову стануть його підвладними?

3. Римський громадянин призначив раба капітаном свого корабля, який повинен був доставляти в Рим зерно. В одному із рейсів було втрачено велику кількість зерна, купленого в Єгипті. По прибутті в Рим виникла суперечка між покупцем зерна і капітаном про невиконання зобов'язання. Хто повинен відповідати за знищений товар?

4. Якщо римляни сумнівалися у правовому статусі людини, то якою була загальна практика вирішення цієї ситуації: людина залишалася рабом чи їй надавалася свобода?

5. Відомо, що римський громадянин мав право у будь-який час переселитися до латинської колонії і стати колоном. Який статус матиме цей же громадянин, якщо він повернеться жити до Риму?

Тема 2. Сімейне право

1. Римська сім'я. Агнатське та когнатське споріднення
2. Шлюб
3. Правовідносини подружжя.
4. Правовідносини батьків та дітей

Основні терміни та поняття: агнатське споріднення, когнатське споріднення, шлюб із чоловічою владою, шлюб без чоловічої влади, конкубінат, укладання шлюбу, припинення шлюбу, придане, усиновлення, узаконення, емансипація.

Контрольні питання:

1. Що таке фамілія? Хто такий патер, який його правовий статус та влада?
2. Що таке особа чужого права, її права?
3. Що таке батьківський пекулій?
4. Поясніть відмінність між агнатською і когнатською сім'єю?
5. Що таке законний римський шлюб, у чому полягала його відмінність від конкубінату?
6. Умови укладення шлюбу (узаконення конкубінату).
7. В чому полягала принципова різниця між двома основними видами законного римського шлюбу?
8. Якими способами відбувалося розлучення у римському шлюбі?
9. На якому правовому становищі перебувала дружина у шлюбі кум-ману та сине-ману?
10. На яких умовах шлюб припинявся?
11. Які були правові відносини подружжя?
12. Яким був правовий порядок розпорядження майном у родині?
13. Що таке батьківська влада в римському цивільному праві? Якими способами вона встановлювалася?
14. Які діти вважалися законними?
15. Як відбувалося припинення батьківської влади?
16. Які були умови емансипації сина?
17. Якою була влада батька над дітьми?

Ситуативні завдання:

1. У римського громадянина Тиберія було три внуки. Один народився від підвладного сина, який жив разом із батьком. Другий народився в сім'ї емансипованого сина. Третій був народжений дочкою, яка перебувала у шлюбі з чоловічою владою. Який із внуків знаходиться під владою діда? Відповідь аргументуйте.

2. Чи повертається придане жінці, яка перебувала в шлюбі без чоловічої влади після розірвання шлюбу або її спадкоємцям у випадку її смерті чи залишається це майно у чоловіка? Чи має чоловік право на якесь утримання з цього майна, якщо так, то чим це зумовлено?

3. Після розірвання шлюбу чоловік подарував колишній дружині цінний подарунок для того, щоб вона до нього повернулася. Жінка повернулася, однак через деякий час знову розірвала шлюб. Чи буде в цьому випадку договір дарування дійсним?

4. За часів імператора Августа, син Тиберія, беручи участь у військових кампаніях, зміг, набути собі майно. Тиберій, не маючи змоги розрахуватися з кредиторами, повернув борг за рахунок майна сина. Чи мав право Тиберій розраховуватися майном сина?

5. Домінік був народжений у конкубінаті, оскільки його мати мала певні обмеження в дієздатності. Чи матиме якісь юридичні наслідки для Домініка той факт, що його батько - Крісп - висунув свого сина в стан. місцевих декуріонів? Чи може Домінік розраховувати на спадок?

6. Цицерон описує таку ситуацію: римський громадянин після тривалого перебування в Іспанії одружився там із іспанкою. Потім, залишивши свою вагітну дружину в Іспанії, повернувся до Риму і уклав шлюб з римлянкою, при цьому не повідомивши свою першу дружину про намір розлучитися з нею.. Від іспанки у нього народився син. Коли римський громадянин помер, не залишивши заповіту, виникла суперечка щодо того, який із його шлюбів був дійсним і хто є його спадкоємцями. Яким чином вирішити дану ситуацію?

8. Чи можуть діти римського громадянина, після полонення останнього, вступати в законний римський шлюб без згоди батька, якщо з моменту полонення останнього пройшло 2, 3, 5 років?

Тема 3. Захист прав. Позови.

1. Форми захисту прав
2. Види римського цивільного процесу
3. Види позовів
4. Позовна давність
5. Особливі засоби преторського захисту

Основні терміни та поняття: саморозправа, легісакційний процес, формулярний процес, екстраординарний процес, речовий позов, особистий позов, позови суворого права, позов, позови доброї совісті, позови магістратів, цивільні позови, майнові позови, змішані позови, позовна давність, інтердикти.

Контрольні питання:

1. Яке відношення існувало до саморозправи?
2. З яких двох стадій складався в період Республіки цивільний процес? Яка була роль претора?
3. Які існували правила цивільного процесу?
4. Що таке легісакційний процес? Дайте йому характеристику. У якому порядку він проходив? Назвіть переваги та недоліки цього процесу.
5. Чим пояснюється історична заміна легісакційного процесу формулярним?
6. Що таке екстраординарний процес?
7. Що таке позов? Дайте характеристику речовому позову.
8. Дайте характеристику особистому позову. Які ще були види позовів?
9. Що таке інтердикт?
10. Що таке стипуляція, ввід у володіння, реституція? У яких випадках вони застосовувалися претором?
11. Що таке позовна давність та що є початком її спливу?
12. Чим пояснювалася необхідність введення інституту позовної давності?
13. Які наслідки пропуску строку позовної давності? Що

таке натуральні зобов'язання?

Ситуативні завдання:

1. Сильний вітер зірвав з даху будинку черепицю, закинувши її на сусідній двір, в результаті чого нею була вбита вівця. Чи можна пред'явити позов до власника? Проаналізуйте наведений випадок. На кому лежить обов'язок доведення фактів?

2. Про які позови може йти мова: 1) мисливець купив собаку, однак гроші за неї відразу не заплатив; 2) мисливець послав гроші за собаку із посильним, однак вона не була йому доставлена; 3) мисливець одержав собаку, яка не належала продавцеві, і тепер власник вимагає собаку у нинішнього володільця.

3. Прочитайте уважно текст преторської формули, проаналізуйте його та розбийте на складові частини: « Якщо виявиться, що Капенатське помістя, про яке йде суперечка, належить за квіритським правом Авлу Агерію, і це помістя не повертається йому, то скільки буде коштувати це помістя, в такій сумі нехай суддя присудить Нумерія Негідія на користь Авла Агерія; якщо не виявиться, нехай звільнить».

Тема 4. Речове право. Володіння

1. Поняття та класифікація речей у римському праві
2. Поняття, загальна характеристика та види речових прав
3. Загальне вчення про володіння
4. Види володіння
5. Захист володіння

Основні терміни та поняття: речі, класифікація речей, речове право, майнові відносини, володіння, види володіння, захист володіння.

Контрольні питання:

1. Визначіть поняття речового та зобов'язального права. За допомогою яких позовів у римському праві

розмежовувалися речові та зобов'язальні права?

2. Назвіть основні відмінності між речовим і зобов'язальним правом. Що таке делікт?

3. Що таке абсолютний і відносний захист?

4. Що таке річ, товар, яка між ними відмінність?

5. Основні типи поділу речей в римському приватному праві. Практичне значення таких поділів.

6. Що таке тілесні та безтілесні речі?

7. Що належить до нерухомих речей?

8. Що таке речі складні, прості та подільні, неподільні?

9. Який сенс поділення речей на споживчі та неспоживчі?

10. Який сенс поділення речей на визначені родовими ознаками та індивідуальні?

11. Назвіть поняття витрат та їх види.

12. Який сенс поділення речей на речі в обороті та речі, вилучені з обороту?

13. Що таке майно, плоди?

14. Який сенс поділення речей на головні та побічні речі?

15. Що таке володіння? Чим від володіння відрізняється держання?

16. Поясніть правову різницю між незаконним добросовісним і незаконним недобросовісним володінням.

17. Відповідальність незаконного добросовісного та незаконного не добросовісного володільців, можливість набуття речі за терміном набувальної давності.

18. Що таке похідне володіння?

19. В чому полягали обов'язки володільця?

Ситуативні завдання:

1. Під час сильного шторму, щоб підвищити стійкість корабля, за борт судна було викинуто частину вантажу із трюму (вантаж був запакований у мішки). Через деякий час погода налагодилася і пасажирів корабля почали виловлювати речі, які не потонули. Але рибалки, які знаходилися поблизу,

відмовлялися віддати виловлені ними мішки, наполягаючи на тому, що речі були покинутими, а, отже, нікому не належали. Дайте відповідь на питання: кому, все-таки належатимуть мішки з речами, які були викинуті в море?

2. Максимус мав право черпання води (30 відер щодня) з ріки, яка протікала сусідською ділянкою з ріки, яка протікала сусідською ділянкою. Після його смерті спадкоємцями стали його три сини. Чи збережеться за синами право черпання води? Якщо так, то яке матеріальне вираження це матиме?

Тема 5. Право власності

1. Поняття та види права власності
2. Спільна власність.
3. Способи набуття права власності
4. Обмеження та припинення права власності
5. Захист права власності
6. Особливості виникнення, поняття та види прав на чужі речі
7. Сервітут.
8. Емфітевзис.
9. Суперфіцій.
10. Заставне право.

Основні терміни та поняття: право власності, види права власності, спільна власність, квіритська, преторська (бонітарна) та провінційна власність, способи набуття права власності, манципація, традиція, віндикаційний позов, негаторний позов, прогібіторний позов, право на чужі речі, сервітут, емфітевзис, суперфіцій, заставне право, іпотека, фідуція, пігнус.

Контрольні питання:

1. З яких основних елементів складається право власності?
2. Що таке квіритська, преторська (бонітарна) та

провінційна власність? Чи міг римський громадянин володіти провінційною власністю?

3. Визначіть поняття спільної власності.

4. Які речі не могли бути предметами права власності? Які речі могли бути предметом права власності, але вилучалися з обігу?

5. Обмеження у користуванні власністю - за законом і за правочином.

6. Заборони відчуження приватної власності.

7. Первісні способи набуття права власності.

8. Похідні способи набуття права власності.

9. Що таке віндикаційний позов?

10. Захист права власності засобами прогібіторного та негаторного позовів.

11. Публіціанський позов у захисті права власності.

12. Що таке права на чужі речі?

13. Дайте визначення поняття сільських земельних сервітутів.

14. Дайте визначення поняття міських земельних сервітутів.

15. Чим відрізняється емфітевзис від суперфіцію?

16. Дайте визначення поняття особистих сервітутів.

17. З'ясуйте зміст права застави.

18. Дайте визначення поняттю "сервітут"

19. Яка відмінність між міськими та сільськими сервітутами?

20. Перерахуйте види сільських сервітутів

21. Перерахуйте види міських сервітутів

22. Що таке іпотека?

23. Що таке ручний заклад?

24. Що таке фідуціарна домовленість?

Ситуативні завдання:

1. Крісп пас свою корову на лузі, що належав общині. Увагу пастуха привернув камінь, що лежав біля струмка. З

цікавості Крісп відкотив камінь і помітив, що земля під ним зрихлена. Розгорнувши землю, він побачив горнятко з монетами та коштовностями. Кому належить скарб?

7. Корнелій знайшов на березі моря рибину. Почистивши та випотрошивши її, він знайшов у її шлунку каблучку. Але невдовзі на каблучку пред'явив претензії Октавій, пояснюючи, що ввій її загубив, подорожуючи морем. Кому належить каблучка?

8. У результаті тривалих злив єдина дорога до обійстя Отона, яка проходила через сусідську земельну ділянку, стала непридатною для експлуатації. Отон мав право (сервітут) проїзду цією дорогою, тому вирішив, що має право і вимагати від сусіди ремонту пошкодженої дороги. Чи має така вимога законні підстави?

9. У провінції Нумідії упав метеорит на землю Авгія. Але це трапилося так, що сам Авгій нічого про це не знав. Його сусід Марк бачив це, і наступного ранку прийшов викопати камінь. Це йому вдалося, а невдовзі знайшовся й покупець на «подарунок небес», який заплатив солідну суму. Коли ж власник поля дізнався про все, то почав вимагати видачі каменя саме тоді, коли продавець доставляв товар покупцеві. Кому належить право власності на метеорит за римським правом?

Тема 6. Загальне вчення про зобов'язання

1. Поняття та загальна характеристика зобов'язання
2. Сторони у зобов'язанні
3. Види зобов'язання
4. Підстави виникнення зобов'язання
5. Зміст зобов'язання
6. Виникнення зобов'язання
7. Забезпечення виконання зобов'язання
8. Наслідки невиконання зобов'язань
9. Припинення зобов'язання

Основні терміни та поняття: зобов'язання, кредит, боржник, юридичний факт, види зобов'язань, контракт, делікт, квазіконтракт, квазіделікт, виконання, порука, застава, завдадок, неустойка невиконання, майнова шкода, випадок, припинення зобов'язання, залік, новація.

Контрольні питання:

1. Дайте юридичне визначення терміну "зобов'язання". Чим зобов'язальне право відрізняється від речового? Що є предметом зобов'язання?

2. Що таке двосторонні зобов'язання, натуральні зобов'язання?

3. Як виникає зобов'язання?

4. Що таке правочин? Які правочини визнавалися дольовими, а які солідарними у спірних випадках?

5. Чи допускалася заміна сторін у зобов'язанні? Що таке "новація"? Що таке "цесія"? Назвіть вимоги до цесії.

6. Перечисліть вимоги до виконання зобов'язання. У яких випадках кредитор міг відмовитися прийняти виконання зобов'язання боржником?

7. Які існують вимоги щодо часу виконання зобов'язання?

8. Умови наступу відповідальності за порушення зобов'язання.

9. У яких випадках боржник ніс відповідальність не лише за умисел і тяжку вину, але й за легку вину? Критерії поділу вини на "тяжку" і "легку".

10. Чи міг боржник бути звільненим від відповідальності за невиконане зобов'язання?

11. Перечисліть форми забезпечення зобов'язань.

12. У якому порядку погашалося зобов'язання у випадку смерті боржника?

13. Перечисліть види припинення зобов'язань, крім виконання.

14. Що називається "випадковою неможливістю

виконання"? У яких двох формах може виступати випадкова неможливість виконання зобов'язання?

Ситуативні завдання:

1. Спадок Атрибуція був обтяжений боргом у сумі 9000 сестерцій? До кого може бути пред'явлена вимога про виконання зобов'язання, якщо його спадкоємцями стали син, дружина, раб? Який це вид зобов'язань?

2. Октавій передав Нігеру на зберігання 100 асів. Через деякий час Нігера обікрали, була вкрадена старовинна шкатулка. Було доведено, що злодій Октавій. Чи може Нігер не віддавати гроші? Чи можуть ці 100 асів бути використані як погашення вартості вкраденої речі, чи можливий залік?

3. Аппій був боржником Сульпіція. Не маючи змоги вчасно виконати зобов'язання, Аппій уклав з кредитором угоду про прощення боргу (на те були особисті причини). Згодом кредитор подав позов про повернення боргу. Чи може Аппій захищатися, посилаючись на угоду прощення?

4. Відомо, що цивільними зобов'язаннями називалися такі зобов'язання, які захищалися позовами. Визначіть, які із наведених видів зобов'язань можуть бути віднесені законом до цивільних: - зобов'язання, засновані на законі; - зобов'язання, - засновані на преторському праві; - зобов'язання, засновані на праві перегрівів; - зобов'язання, засновані на цивільному праві; - зобов'язання, які втратили строк позовної давності.

7. Антофон був полонений піратами, які згодні були його відпустити за викуп. Антифон присягнув, що через десять днів в означеному місці передасть розбійникам викуп за себе в розмірі 2 тисячі сестерцій. Але пірати даремно чекали Антифона з викупом. Чи можна вважати Антифона таким, що порушив умову? Чи мають право пірати позовного захисту?

Тема 7. Загальні положення про договори

1. Поняття та види римських договорів
2. Зміст договору
3. Умови дійсності договорів
4. Укладення договорів

Основні терміни та поняття: договір, односторонній договір, двосторонній договір, контракти, пакти, зміст договору, мета договору, умови дійсності договору, укладення договору.

Контрольні питання:

1. У чому відмінність юридичних понять "зобов'язання" і "договір"?
2. Назвіть основні групи контрактів і вкажіть критерії такого поділу.
3. Перечисліть умови дійсності договорів.
4. Що таке "помилка"?
5. Поняття та види договорів.
6. Умови дійсності договорів.
7. Воля та її вираз.
8. Зміст договору.
9. Укладення договору.
10. Чому пакти називають неформальними договорами?
11. Дайте визначення голих та одягнених пактів
12. Що таке приєднані пакти?
13. Які пакти отримали захист?

Тема 8. Окремі види договірних зобов'язань.

Квазіконтракти. Зобов'язання із деліктів. Квазіделікти.

1. Вербальні контракти
2. Літеральні контракти
3. Консенсуальні контракти
4. Реальні контракти
5. Безіменні контракти
6. Пакти

7. Квazиконтракти.
8. Становлення поняття та загальна характеристика зобов'язань із деліктів
9. Класифікація зобов'язань із деліктів
10. Квazиделікти

Основні терміни та поняття: вербальні контракти, стимуляція, літеральні контракти, синграф, хірограф, консенсуальні контракти, договір купівлі-продажу, договір найму, договір доручення, договір товариства, договір позики, реальні контракти, договір поклажі, договір застави, договір міни, пре карій, оціночний договір, пакти, квazиконтракти, делікт, публічні делікти, приватні делікти, особиста образа, крадіжка, пограбування, неправомірне пошкодження майна, загроза, обман, делікт, квazиделікт.

Контрольні питання:

1. Дайте характеристику вербальним контрактам.
2. Охарактеризуйте літеральні контракти.
3. Поясніть суть та значення чотирьох видів консенсуальних контрактів.
4. Охарактеризуйте договори товариства.
5. Що таке реальні контракти?
6. Дайте характеристику безіменним контрактам.
7. З'ясуйте значення пактів.
8. Що таке квazиконтракти.
9. Дайте визначення поняттю делікт.
10. Охарактеризуйте публічний делікт
11. З'ясуйте особливості приватних деліктів.
12. Що таке крадіжка.
13. Що таке пограбування.
14. Охарактеризуйте неправомірне знищення або пошкодження чужого майна.
15. Що таке загроза.
16. Що таке обман.
17. Дайте характеристику квazиделіктам.

Ситуативні завдання:

1. Чи матиме місце договір найму, якщо А. віддав свою золоту каблучку в ремонт і пообіцяв заплатити за роботу стільки, скільки призначить по закінченню роботи ювелір?

2. Х. позичив у У. 500 сестерцій в срібних монетах, а повернув борг у міді. Кредитор відмовився приймати платіж, аргументуючи свій вчинок тим, що борг повертається в монетах тих же номіналів, в яких і позичався. Чи правий кредитор?

3. Мельник позичив у селянина зерно. Селянин дав йому зіпсовану пшеницю, не попередивши про це мельника. Як мельник змішав позичене зерно зі своїм, то зіпсувалося все. Як можна за допомогою правових засобів добитися покриття збитків?

4. Гай позичив у Невія п'ять мішків зерна. Невій дав ключ боржникові від сараю, де зберігалося зерно. Але боржник не зміг того ж дня забрати позичене збіжжя. Вночі в сарай ударила блискавка, спаливши і сам сарай, і все, що в ньому було. Про який вид договору йде мови? Які юридичні наслідки матиме це факт для Гая і Невія?

5. Публій навесні взяв у борг у Гая сто кошелів високосортного зерна, при цьому в договорі вказувалося, що він або продасть зерно і поверне одержані гроші, або поверне таку саму кількість такого самого зерна восени. Минула осінь, але Публій не виконай угоди, тому Гай звернувся до суду. Виникає питання: за ціною якого часу потрібно оцінити борг?

6. Октавій вирішив переїхати жити до старшого сина в Іберію. Рішення він прийняв весною. На продаж було виставлене все майно Октавія: вілла, фруктовий сад, земельна ділянка, на одній частині якої він встиг посадити овочі, а другу частину, засіяв зерном. Покупцем зголосився бути сусід Октавія. Нігерій. Вони уклали угоду, купівлі-продажу, всього виставленого майна. Чи може бути проданий

майбутній врожай? Якщо влітку майбутній врожай буде знищений градом, то хто буде у збитках - продавець чи покупець? Чи має право покупець вимагати від продавця повернення покупної ціни майбутнього врожаю у разі його загибелі?

7. Про який делікт говорив Павло: «... є привласнення собі або самої речі, або навіть користування нею, або володіння, що має намір створити для себе певні вигоди?» (особиста образа, крадіжка, розбій).

8. Рабиня власника готелю викинула на вулицю з вікна залишки фруктів. По тротуару проходив столяр, який підсковзнувся на кісточках і при падінні переламав ногу. До кого він може пред'явити вимогу про відшкодування завданої йому шкоди? На лікування він потратив суму в розмірі 54 аси.

9. Серед ночі в будинок увірвався сусід Лоллій і почав ображати словесно Марка. Через деякий час Лоллій заспокоївся і залишив чуже помешкання. Марк близько двох тижнів розмірковував про те, що сталося, а потім вирішив подати позов на Лоллія за образу. Але претор йому відмовив. Поясніть, чому?

10. Раб Нігера і раб Стиха зчинили бійку, під час якої раб Нігера убив свого супротивника. Чи може Стих подати ноксальний позов на Нігера?

11. Чи буде відповідати за законом Аквілія римський громадянин, який злякав чужого коня і той впав у прірву?

12. У Варрона захворів раб-кухар. Оскільки цей раб був дуже вправним у приготуванні їжі, то Варрон був зацікавлений у тому, щоб раб був працездатним як можна швидше, і тому покликав лікаря. Лікар уважно оглянув хворого і дав йому ліки. Але через декілька днів раб помер, оскільки, як з'ясувалося, лікар помилково дав йому не ті ліки. Чи буде відповідати лікар за законом Аквілія?

Тема 9. Інститут спадкування

1. Поняття та історія спадкування
2. Види порядків спадкування
3. Спадкування за заповітом
4. Спадкування за законом
5. Прийняття спадщини
6. Легати та фідейкоміси
7. Захист спадкових прав

Основні терміни та поняття: спадкування, спадщина, цивільне спадкування, заповіт, заповідальна правоздатність, обов'язкове спадкування, утрата заповітом сили, відумерла спадщина, прийняття спадщини, спадкова спадщина, фідейкоміси, легат.

Контрольні питання:

1. Що таке спадкове право, спадкування, спадкова маса, заповіт?
2. Що таке універсальна і сингулярна наступність у спадкуванні?
3. Назвіть обов'язкові вимоги до заповіту.
4. Коли наступало спадкування за законом? Що таке спадкування за правом представництва?
5. При яких умовах заповіт вважався не дійсним?
6. Які існували вимоги до прийняття спадщини?
7. Що таке заповідальний відказ (легат)?

Ситуативні завдання:

1. Стих залишив заповіт, в якому призначав своєму старшому синові Октавію половину спадщини, а друга половина спадку залишилася незаповіданою. Хто одержить незаповідану частину спадку, якщо у Стиха є ще два сини і живий батько?
2. У Марка Корнелія було три сини: Тулій, Волузій та Гай. У своєму заповіті Марк вказав, що всім синам належить однакова частка спадку. Волузій не встиг прийняти свою

частку, оскільки повертаючись з Афін він сильно застудився і помер в дорозі.

Яка частка належала кожному із синів Марка? Кому перейде частка спадщини Волузія, якщо він: а) був неодружений і не мав дітей; б) мав двох дітей, народжених у законному шлюбі;

3. Відомо, що «спадки померлих без заповіту належать по закону XII таблиць найближчим родичам спадкодавця». Хто може бути «своїм» спадкоємцем на момент смерті спадкодавця: емансипований син; син, який жив з батьком; дружина; донька, яка перебувала у правильному шлюбі; дві неповнолітні доньки.

4. Квінт Курій помер, не залишивши заповіту. На момент смерті в живих не було його найближчих родичів - братів Марка і Сервія, які мали дітей. У Марка їх було двоє, а у Сервія троє. За Законами XII таблиць вся спадкова маса належить племінникам Квінта. Яку частку одержить кожен із них?

4. ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Роль і значення римського приватного права для розвитку сучасного цивільного права.
2. Історичні аспекти впливу римського права на становлення сучасних правових систем.
3. Сутність рецепції римського права та її вплив на цивільне право в Україні.
4. Генеза юридичної відповідальності в римському праві.
5. Поняття та склад джерел римського приватного права.
6. Судові процеси Стародавнього Риму.
7. Позовна давність як інститут римського приватного права
8. Суб'єкти цивільних правовідносин.
9. Юридична особа (зародження, правові ознаки, припинення).
10. Сімейні правовідносини у Римській державі.
11. Умови і порядок укладання та припинення шлюбу.

12. Особисті та майнові права подружжя.
13. Правоздатність та дієздатність у римському праві.
14. Батьківська влада у Стародавньому Римі.
15. Особливості правового становища жінки в Стародавньому Римі.
16. Вплив рецепції римського приватного права на сімейне право України.
17. Зобов'язання та його роль у цивільному обігу.
18. Договір за римським приватним правом і його імплементація в сучасному законодавстві.
19. Договір найму за римським правом та його рецепція в праві України.
20. Договір як підстава виникнення зобов'язань за римським приватним правом.
21. Правові форми забезпечення договорів.
22. Засоби набуття права власності
23. Характеристика римського спадкового права
24. Спадкування за заповітом і за законом.
25. Представництво у римському судовому процесі.
26. Володіння та його захист.
27. Обмеження права власності в римському приватному праві
28. Речі як об'єкт права.
29. Поняття про опіку та піклування.
30. Вплив римського права на сучасне спадкове право

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна література:

1. Підпригора О. А., Харитонов Є. О. Римське право : підруч. К. : Юрінком Інтер, 2022. 500 с.
2. Основи римського приватного права : підручник / за заг. ред. В. І. Борисової, Л. М. Баранової. Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2022. 287 с.
3. Римське право крізь призму традиції і судової практики : монографія / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2022. 512 с.
4. Тетарчук І. В. Римське приватне право : навч. посіб. Харків : ЦУЛ, 2020. 136 с.

5. Римське приватне право : підручник / відпов. ред. Р. А. Майданик, Є. О. Рябоконь. Київ : Алерта, 2023. 386 с.

6. Основи римського приватного права : навч.-метод. посіб. для здобувачів вищ. освіти ступеня «бакалавр». 6-те вид. допов. та переробл. / за заг. ред. К. Глиняної. Одеса : Фенікс, 2023. 140 с.

7. Макарчук В. С., Марковський В. Я. Основи римського приватного права : підручн. 2-ге вид., перероб. Харків : Право, 2024. 352 с.

Допоміжна література:

1. Калюжний Р. А., Вовк В. М. Римське приватне право: підр. для вищ. навч. закл. К. : Атіка, 2012. 408 с.

2. Лубко І. Закони XII таблиць : навч. посіб. Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2006. 64 с.

3. Макарчук В. С. Основи римського приватного права : навч. посіб. / Львівський ін-т внутрішніх справ при Національній академії внутрішніх справ України; Міжнародна асоціація істориків права. 2-ге вид., доп. К. : Атіка, 2003. 255 с.

4. Підпригора О. А. Римське приватне право. Академічний курс : підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / 3. вид., перероб. та доп. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 440 с.

5. Шевчук Л. З. Основи римського цивільного права : навч. посіб. Чернівці : Рута. 2003. 88 с.

6. Римське право (в схемах) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / кол. авт. ; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, доц. М. Г. Поліщук. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2018. 108 с.

7. Римське право і сучасність: матеріали 5-ї Міжнародної науково-практичної конференції. 30-31 травня 2008 р. Одеса : Фенікс. 2008. 292 с.

8. Римське право і сучасність: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / За заг.ред. Харитонова Є. О. Національний університет «Одеська юридична академія», 2020. 95 с.

9. Тетарчук І. В. Римське приватне право: навчальний посіб для підготовки до іспитів. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 136 с.

10. Римське право і сучасність. Кодифікація та рекодіфікація цивільного законодавства в Україні: досвід і перспективи : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 25 черв. 2021 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2021. 130 с.

11. Борисова В. І., Коробцова Н. В., Біляев О. О. Навчально-методичний посібник для практичних занять та самостійної роботи студентів 2 курсу навчання з вибіркової навчальної дисципліни «Основи римського приватного права» для студентів 2 курсу денної форми навчання (першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» освітньо-професійної програми «Право»). Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2022. 48 с.

12. Майданик Р. А., Рябоконт Є. О.. Римське приватне право. Практикум. Київ : Алерта, 2021. 220 с.

13. Вовк В. М. Практикум з основ римського приватного права (у схемах і таблицях) : навч.-метод. посіб.. К. : Атіка, 2007. 188 с.

14. Калюжний Р. А. Римське приватне право : Курс лекцій. К. : Істина, 2005. 144 с.

15. Лубко І. Основи римського практичного права : практичний посібник. Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2006. 92 с.

16. Макаруч В. С. Основи римського приватного права : навч. посіб. для вищих навч. закладів / Львівський ін-т

внутрішніх справ при Національній академії внутрішніх справ України. К. : Атіка, 2000. 175 с.

17. Орач Є. М., Тищик Б. Й. Основи римського приватного права : курс лекцій / Львівський держ. ун-т ім. Івана Франка. К. : Юрінком Інтер, 2000. 272 с.

18. Основи римського приватного права : навч.-метод. посіб. / за ред. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2019. 296 с.

19. Римське право і сучасність: актуальні проблеми оновлення цивільного законодавства : матеріали Всеукр. наук. конф. (м. Одеса, 25 травня 2023 р.) / упоряд.: І. Давидова, М. Лесняков ; за заг. ред. д.ю.н., проф. Є. О. Харитонова. Одеса, 2023. 242 с. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.26013> (дата звернення: 23.09.2024 р.).